

UDK 061.2:930.25(497.4)"1954/2024"

Prejeto: 10. 4. 2024

Arhivsko društvo Slovenije – 70 let

NADA ČIBEJ

Magistrica znanosti, arhivska svetnica, direktorica
Pokrajinski arhiv Koper, Kapodistrijsov trg 1, SI-6000 Koper
e-pošta: nada.cibej@arhiv-koper.si

Izvleček

Avtorica v prispevku predstavi Arhivsko društvo Slovenije in se ozre v preteklost, ko je bilo društvo ustanovljeno, ter povzame naloge, cilje in vizijo takratnih članov društva. Arhivsko društvo Slovenije je v 70 letih delovanja vtisnilo pečat na različnih področjih delovanja. Izpostavljena so prizadevanja društva pri vzpostavitvi javne arhivske mreže, a predvsem skrb za izobraževanje in usposabljanje kadrov v arhivih. S tem so bili povezani tudi prvi koraki v izdajateljski dejavnosti društva, iz česar se je razvila uveljavljena periodika (Arhivi, Viri, Zborniki). Poudarek v prispevku je na novjšem obdobju in dosežkih ter dejavnostih društva v zadnjih dveh desetletjih, kot so zelo odmevna usposabljanja, seminarji, kolokviji, vloga društva pri uveljavljanju rednega študija arhivistike na vseh stopnjah, odzivi na potrebe arhivov in uvajanju digitalnih novosti.

Abstract

THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA: 70 YEARS

The author presents the Archival Society of Slovenia, reflecting on the time of the society's founding and summarising the objectives, goals, and visions of its constituents. Over the course of its seven decades of operation, the Archival Society of Slovenia has made a lasting impact on a multitude of domains. The organisation has made great strides in creating a public archival network, but its primary focus is on archival personnel education and training. This was also linked to the initial stages of the society's publishing endeavours, from which prominent periodical journals (Arhivi/Archives, Viri/Sources for Slovenian History, convention papers) evolved. The article primarily focuses on the past two decades, the accomplishments and activities of society, and noteworthy events like professional training, seminars, and colloquia. It also discusses the society's role in enforcing the regular study programme of archival studies at all levels, meeting the needs of archives, and introducing digital innovations.

Ključne besede:

Arhivsko društvo Slovenije, strokovno delovanje, publicistika, izobraževanje, zakonodaja, digitalno okolje

Key-words:

Archival Society of Slovenia, professional activities, publications, education, legislation, digital environment

1. Uvod

Arhivsko društvo Slovenije je bilo ustanovljeno 27. aprila 1954 z imenom Društvo arhivskih delavcev Ljudske republike Slovenije. Leta 1960 se je društvo preimenovalo v Društvo arhivarjev LR Slovenije, in sicer kot del Zveze društev arhivistov FLRJ. Na željo članstva se je leta 1966 preimenovalo v Arhivsko društvo Slovenije in to ime nosi še danes.

Že na začetku naj poudarim, da tudi ta oris temelji na številnih objavah in prispevkih mojih starejših kolegov, ki so nastajali ob obletnicah in proslavah v preteklem obdobju. Za zgodovino društva so zelo pomembna poročila o delu, ki jih društvo redno objavlja tako v reviji *Arhivi* kot na svoji spletni strani,¹ zlasti vsakokratni prispevki ob okroglih obletnicah,² navsezadnje je bil ob štirideseti obletnici društva izdan zbornik, posvečen društvu,³ ob petdeseti obletnici društva je bila prva številka *Arhivov* posvečena temu jubileju⁴ in ne nazadnje prispevek o vlogi ADS v razvoju arhivistike.⁵ O zborniku ob štirideseti obletnici je že leta 1995 prof. dr. Tone Ferenc zapisal, da je napisan tako izčrpno, da »ne bo mogel nihče dodati kaj bistvenega, razen kakšno epizodo, npr. o zapletljajih pri volitvah predsednika (1958) in zanimivostih z društvenih strokovnih ekskurzij.«⁶

Temu mnenju bi pritrdila in v prispevku dodala novejša dejavnosti društva, ki nam zagotavljajo, da se naše stanovsko društvo še vedno mladostno odziva na vse potrebe njegovih članov, arhivistike in družbe.

2. Pogled v preteklost

Društvo je že od ustanovitve zavezano nalogam pospeševanja in spodbujanja razvoja ter popularizacije arhivske stroke in kulturne dediščine ter uveljavljanju in predvsem spoštovanju arhivske poklicne etike ter poslanstvu povezovanja vseh, ki jih zanima ali delujejo v arhivski stroki. Takoj na začetku se je veliko pozornosti posvečalo ureditvi arhivske službe v Sloveniji, saj je bilo treba organizirati mrežo javnih arhivov, tako da pokriva celotno območje dr-

¹ Objava poročil o delu Arhivskega društva Slovenije od leta 2002 (manjkajo poročila med leti 2007 in 2009) so dostopna na spletnih straneh društva: <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-arhivskega-drustva-slovenije-v-mandatnem-obdobju-marec-2002-april-2004/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-arhivskega-drustva-slovenije-od-marca-do-oktobra-2002/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-arhivskega-drustva-slovenije-v-mandatnem-obdobju-april-2004-marec-2006/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2010/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2011/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2013/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2013-2/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2014/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-leto-2015/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-leto-2016/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-leto-2017/>; <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-izvršnega-odbora-2018-2020/>. Poročila pred letom 2002 so dostopna v glasilu *Arhivi*, prav tako na spletnih straneh društva. Arhivi: <http://www.arhivsko-drustvo.si/arhivi/> (dostop: 19. 3. 2024).

² Oblak Čarni: Dvajset let Arhivskega društva Slovenije, str. 7–10; Šamperl-Purg: Ob 30-letnici Arhivskega društva Slovenije, str. 77–78; Ob štiridesetletnici Arhivskega društva Slovenije, str. 107–110; Trebše Štolfa: Govor predsednice ADS na XVI. Zborovanju arhivskih delavcev na Ptuj, 27–29. septembra 1995, str. 110–111; Hodnik: Pet desetletij delovanja Arhivskega društva Slovenije, str. 1–2; Jazbec: Govor predsednice ADS ob 60. letnici Arhivskega društva Slovenije, str. 191–193; Voje: Govor na proslavi ob 60-letnici Arhivskega društva Slovenije, MOL, 23. oktober 2014, str. 193–197.

³ *Arhivsko društvo Slovenije – 40 let* (ur. Kozina et al.).

⁴ *Arhivi* 27 (2004), št. 1.

⁵ Čibej: Vloga Arhivskega društva Slovenije v razvoju arhivistike, str. 305–331.

⁶ Ferenc: Arhivsko društvo Slovenije, str. 159.

žave, poleg tega je kadrovska zasedba v arhivih nujno potrebovala pospešek in kakovostno usposabljanje.

Daljnosežni načrti, ki jih je zastavilo društvo, kažejo na izjemno vizijo pri članih društva glede ohranjanja arhivskega gradiva kot temeljev državnosti.

Od prvih korakov, ko je društvo odločno in zrelo prevzelo pobudo o ureditvi arhivske službe, reševanju perečih težav, ki jih je za seboj na področju varovanja arhivskega gradiva pustila vojna, do prizadevanj k boljši izobrazbi in uveljavljanju strokovnih kadrov, skozi izmenjavo znanj in izkušenj, skozi formalna in neformalna izobraževanja, s publikacijami, pobudami, prek zakonodajnih predlogov, društvo še danes ostaja nenadomestljiv del strokovne in znanstvene razvojne poti arhivistov ter arhivistike kot vede, saj gre za enega izmed najpomembnejših poklicev za številne veje raziskovanja in delovanja.

V duhu nalog, ki jih je izvajalo društvo, ter s ciljem, da arhivski strokovni delavci delijo svoje znanje in izkušnje z drugimi in ob tem od drugih črpajo znanje, je društvo začelo z organizacijo zborovanj. Skozi leta so bile na zborovanjih obravnavane številne teme, ki so bodisi pestile stroko in strokovne delavce bodisi narekemale spoprijemanje z novostmi. Zborovanja imajo večplasten pomen, na eni strani je brez dvoma potrebna strokovna razprava o temah in težavah, ki so nam skupne, na drugi socialno-družbena nota povezovanja med arhivskimi strokovnimi delavci, navsezadnje stik s strokovnjaki iz tujine ali iz drugih, z arhivistiko povezanih področij.

Med začetnimi dejavnostmi društva sta bili skrb za usposabljanje kadrov v arhivih in promocija arhivistike. Za lažjo pripravo na strokovni izpit in seveda pripomoček pri nadaljnjem delu so v društvu začeli izdajati serijo učbenikov za delavce v arhivih in za popularizacijo stroke samostojne publikacije. A o vseh teh dejavnostih bodo več pisali kolegi v nadaljevanju. Dejstvo, da se odnos in razumevanje javnosti do arhivistov, njihovega poslanstva in vloge spreminjata iz »pomožnega« delavca, ki servisira znanost v strokovnjaka, ki dejavno ustvarja znanost in neposredno s svojimi dejanji vpliva na razvoj znanosti v prihodnje, zagotovo lahko pripišemo tudi delovanju društva skozi sedem desetletij.

Izjemno pomemben del delovanja društva je izdajanje publikacij. Že leta 1972 sta Arhivsko društvo Slovenije ter Slovenska akademija znanosti in umetnosti objavila program edicij, virov za slovensko zgodovino. Glasilo Arhivskega društva Slovenije *Arhivi* je svojo pot začelo leta 1978 in od takrat izhaja kontinuirano.⁷ Glasilo izhaja že 45 let in to je v času zgodovinskih, družbenih in gospodarskih prelomnic v Sloveniji častitljiva obletnica. *Arhivi* še danes ostajajo osrednja znanstvena in strokovna publikacija, ki je zaradi svoje kakovosti uvrščena v mednarodne baze znanstveno priznanih publikacij. Prav tako serija *Viri*, ki prinaša izjemne znanstveno obdelane teme. Obe publikaciji v mednarodnem merilu veljajo že desetletja za stičišče znanosti, arhivistike, zgodovine, prava, uprave, ekonomije, arhitekture. Da ne zanemarim še ene izjemne serije, ki prav tako velja za vir znanja v arhivistiki, zgodovini, pravu, to je bienalni zbornik prispevkov ob zborovanju, ki ga pripravlja društvo.

V Sloveniji sta v šestdesetih letih dvajsetega stoletja naloge, povezane s sprejemanjem arhivske zakonodaje, imela zapisane Arhivski svet in kasneje Skupnost arhivov Slovenije.⁸ Ob tem izpostavljam pomemben podatek, da je v času, ko Arhivski svet ni več deloval in Skupnosti ni bilo, te naloge opravljalo društvo. Zelo mlado, komaj deset let staro društvo je leta 1964 vodilo priprave za sprejetje republiškega arhivskega zakona.⁹ Že na začetku leta je Republiški sekretariat za kulturo in prosveto naročil Arhivskemu društvu izdelavo elaborata o stanju, težavah in perspektivah arhivske službe v Sloveniji, ki naj bi služil

⁷ Prva tiskana publikacija *Arhivi* je izšla 28. februarja 1979 z letnico 1978: *Arhivi* 1 (1978), št. 1.

⁸ *Uradni list SFRJ*, št. 48/1964, ukaz št. 667.

⁹ Oblak Čarni: Dvajset let ..., str. 8.

kot osnova za razpravo v republiški skupščini, za sestavo republiškega arhivskega zakona in sedemletni načrt razvoja kulture.¹⁰ Vizionarstvo članov društva o tem, kako bi morala biti organizirana arhivska infrastruktura in delo, bi brez težav pristojnem ministrstvu citirali tudi danes: »Treba je ustvariti zavode, ki bodo sami zmožni sistematičnega dela, ki bodo sproti vzdrževali stik z operativno, sistematično sproti prevzemali dozorelo gradivo in ga v ustaljenem delovnem procesu sproti obdelovali. Taki zavodi morajo imeti primerno velika, strokovno opremljena in pred požari varna skladišča, potrebne pomožne prostore, delavnice ter dovolj kadra različnih kvalifikacij.«¹¹ Prosvetno-kulturni zbor Skupščine SR Slovenije je na svoji seji decembra 1964 brez pripomb sprejel predlagane rešitve in naložil Republiškem sekretariatu za kulturo in prosveto, da pripravi osnutek arhivskega zakona, ki je bil sprejet leta 1966.¹²

3. Društvo danes nadgrajuje dosežke in snuje nove

Danes društvo tvori približno 190 članov,¹³ ki dejavno sodelujejo tako pri organih društva kot pri izvajanju nalog in poslanstva društva, od leta 2003 ima Arhivsko društvo Slovenije status društva, ki deluje v javnem interesu na področju kulture.

V arhivistiki ni mogoče delovati, če nimate opravljenega strokovnega izpita. Namreč, naziv arhivist pridobi posameznik, ki ima javno veljavno izobrazbo, pridobljeno po študijskem programu druge stopnje ustrezne smeri, oziroma izobrazbo, ki ustreza tej ravni izobrazbe (8. raven) in je opravil strokovni izpit.¹⁴ To nam je samoumevno, a začetki priprav na strokovni izpit temeljijo na dejavnosti društva. Med prvimi nalogami Arhivskega društva v Sloveniji je bilo organiziranje arhivskih tednov. Arhivske tedne bi danes poimenovali vseživljenjsko učenje. Društvo je od samega začetka organiziralo predavanja iz arhivistike, poslovanja pri ustvarjalcih, pomožnih zgodovinskih ved, zgodovine ustave, zgodovine uprave in upravnega poslovanja, o restituciji arhivskega gradiva, o delovanju arhivov. Še ena pomembna dejavnost, ki jo je društvo začelo, je organizacija tečajev iz arhivistike, ki so bili priprava kandidatov za opravljanje strokovnega izpita. Skorajda ni potrebe poudariti, da so usposabljanja in konzultacije za strokovne izpite postali redna dejavnost, medtem ko je imenovanje članov izpitne komisije prevzelo pristojno ministrstvo, ki na spletni strani zapiše, da je namen usposabljanja seznaniti pripravnika z varstvom arhivskega gradiva kot dela kulturne dediščine, z njegovim ohranjanjem in arhivsko javno službo, mu omogočiti, da usvoji metode dela na področju varstva arhivskega gradiva, ter ga pripraviti na izpit in poznejše strokovno delo.¹⁵

Pomembna je tudi organizacija strokovnih seminarjev v sodelovanju društva, medarhivskih delovnih skupin in arhivov, na katera se povabijo tudi zunanji deležniki. Tako je na primer društvo v letu 2012 organiziralo seminar na temo varstva dokumentacije v zdravstvenih ustanovah,¹⁶ medtem ko so bila

¹⁰ Žontar: Pomen dela dr. Sergija Vilfana za razvoj arhivov in arhivistike, str. 15–40.

¹¹ Prav tam.

¹² Zakon o arhivskem gradivu in o arhivih. V: *Uradni list SRS*, št. 4/1966.

¹³ V zadnjih dveh desetletjih je opazen trend upadanja števila članov, saj s seznama, objavljenega v reviji *Arhivi* 27 (2004), ki ga je pripravil Andrej Nared, izhaja, da je društvo imelo več kot 220 članov.

¹⁴ Podatki o zahtevah so dostopni na portalu – Arhivist: <https://spot.gov.si/sl/dejavnosti-in-poklici/poklici-in-strokovni-kadri/arhivist/> (dostop: 10. 4. 2024).

¹⁵ Arhivist: <https://spot.gov.si/sl/dejavnosti-in-poklici/poklici-in-strokovni-kadri/arhivist/#strokovni-izpit> (dostop: 10. 4. 2024).

¹⁶ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 20.

predavanja objavljena v zborniku.¹⁷ V letu 2013 je sledil še seminar za zaposlene v Zavodih za varstvo kulturne dediščine Slovenije. V zadnjem obdobju je hvala vreden odziv društva na pogosta vprašanja s področja tolmačenja predpisov. Tako je društvo ob zborovanju v Portorožu leta 2017¹⁸ in v Mariboru leta 2019¹⁹ pripravilo okrogli mizi, na katerih je potekala razprava o ponovni uporabi informacij javnega značaja, varstvu osebnih podatkov, Zakonu o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta – ZAGOPP,²⁰ zakonsko skladni izvedbi upravnih postopkov v arhivih na primeru vpisov s sklepom v Register ustvarjalcev. En od sklepov razprave v Mariboru je bil, naj društvo organizira kolokvij na temo razumevanja in tolmačenja predpisov.²¹ Društvo se je odzvalo in v letu 2020 organiziralo kolokvij o razumevanju in izvajanju arhivske zakonodaje.²² Pomembnost teme se je kazala v odzivu na kolokvij, saj se ga je udeležilo več kot 80 ljudi.²³ Nadaljevanje pobude je bila okrogla miza ob zborovanju leta 2021 v Rimskih Toplicah,²⁴ na kateri je sodeloval tudi predstavnik informacijskega pooblaščenca, in na zadnje leta 2023 ob sprejetju novega ZVOP-2, seminar na temo Novosti, ki jih na področju arhivske dejavnosti, poslovanja arhivov in dostopa do arhivskega gradiva uvaja Zakon o varstvu osebnih podatkov,²⁵ ki se ga je udeležilo približno 100 članov in razvilo živahno debato. Tovrstna srečanja so vedno motor stroke, saj z izmenjavo vprašanj, odgovorov, mnenj, strinjanja in nestrinjanja, argumentov rastemo vsi.

Društvo ni delovalo le na področju neformalnega izobraževanja z organizacijo zborovanj, tečajev, seminarjev, temveč je zelo zgodaj začelo z dejavnostmi, povezanimi z organizacijo formalne izobrazbe oziroma študija arhivistike, ki bi študentom omogočil seznanitev in poglobitev znanj na področju upravne zgodovine, upravljanja z gradivom, materialnega varstva, strokovne obdelave arhivskega gradiva, razumevanja zakonodaje, uporabe informacijskih virov, danes še na področju varstva osebnih podatkov, informacijske tehnologije in digitalnega okolja ter umetne inteligence.

Prizadevanja, da bi organizirali šolanje za potrebe arhivov, imajo v Sloveniji že dolgo tradicijo. Na osnovi zveznih načrtov so od leta 1956 potekale razprave o šolanju arhivistov tudi pri nas. Pojavili so se dvomi o uresničenju enotne, takrat jugoslovanske arhivske šole.²⁶ Vendar pobuda Arhivskega društva, da se uvedejo predavanja iz arhivistike na oddelku za zgodovino takratne Prirodoslovne-matematično-filozofske fakultete, tedaj ni bila sprejeta. Edina šola, kjer so se v tem času lahko šolali arhivski delavci v Sloveniji, je bila enoletna šola za knjižničarje in arhivske pomočnike pri Višji pedagoški šoli v Ljubljani. Skupnost arhivov Slovenije je po besedah Jožeta Žontarja, leta 1968, ko je bilo v vseh slovenskih arhivih zaposlenih komaj 23 delavcev z visoko izobrazbo, pripravila program individualnega usposabljanja, ki je obsegal t. i. osnovno uspo-

¹⁷ *Kako do urejenih, varnih in hitro dostopnih dokumentov v zdravstvenih ustanovah* (ur. Grabnar).

¹⁸ Sklepi 28. zborovanja ADS v Portorožu: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-28-zborovanja-ads-v-portorozu-05-in-06-oktober-2017/> (dostop: 19. 3. 2024).

¹⁹ 29. zborovanje Arhivskega društva Slovenije: <http://www.arhivsko-drustvo.si/29-zborovanje-arhivskega-drustva-slovenije-maribor-3-in-4-oktober-2019/> (dostop: 19. 3. 2024).

²⁰ *Uradni list RS*, št. 85/2016, ukaz št. 3688.

²¹ Sklepi 29. zborovanja ADS, pobuda št. 2: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-29-zborovanja-ads-v-mariboru-3-4-oktober-2019/> (dostop: 19. 3. 2024).

²² Kolokvij o razumevanju in izvajanju arhivske zakonodaje: <http://www.arhivsko-drustvo.si/kolokvij-o-razumevanju-in-izvajanju-arhivske-zakonodaje/> (dostop: 19. 3. 2024).

²³ Habjan: Poročilo o delu ..., str. 197.

²⁴ 30. zborovanje Arhivskega društva Slovenije: <http://www.arhivsko-drustvo.si/30-zborovanje-arhivskega-drustva-slovenije/> (dostop: 19. 3. 2024).

²⁵ ZVOP-2: Seminar za člane Arhivskega društva Slovenije: <http://www.arhivsko-drustvo.si/zvop-2-seminar-za-clane-arhivskega-drustva-slovenije/> (dostop: 12. 4. 2024).

²⁶ Žontar: Arhivsko šolanje v Sloveniji, str. 111–117.

sabljanje v času pripravištva in t. i. specialistično usposabljanje; prvo usposabljanje se je zaključilo s strokovnim in drugo s t. i. specialističnim izpitom. Za presojo zahtevnosti specialističnega usposabljanja, ki je obsegalo šest smeri, naj navedem predmetnik za izpit, s katerim se je priznavala usposobljenost za delo na gradivu gospodarskih provenienc od 18. stoletja dalje: temelji statistike in knjigovodstva, gospodarska zakonodaja, sistemi organizacijskih struktur podjetij, specialna arhivistika za gospodarske provenienc in vrednotenje gradiva gospodarskih provenienc.²⁷ Ob branju takratnih predlogov sem poglobila vtis o izjemni viziji članov društva in postala še bolj prepričana o kakovostno zastavljeni smeri delovanja. Morda bi kazalo pretehtati sistem usposabljanja in razmisliti o sistemu, ki je bil že postavljen, saj je še danes lahko odlična osnova tudi pri izvajanju formalnega izobraževanja.

Razgovori in pobude za univerzitetno izobraževanje arhivistov so bili leta 1977 na podlagi novega statuta opravljeni v Ljubljani na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete. Rezultat teh prizadevanj, ki bi jih brez težav označili kot tektonske premike v razvoju stroke, se kažejo v uvedbi predmeta arhivistika na študijski smeri zgodovine v šolskem letu 1978/1979, na začetku v tretjem in četrtem semestru kot izbirni predmet ter v sedmem in osmem semestru kot obvezen predmet za študente samostojne smeri zgodovine.²⁸ Nekaj desetletij kasneje, znova na pobudo in z dejavnim sodelovanjem društva, je nacionalna komisija Republike Slovenije, ki potrjuje študijske smeri na univerzah, potrdila program na Univerzi na Primorskem in na univerzi Alma Mater Europaea – ECM. Študij na drugi bolonjski stopnji je bil akreditiran leta 2016, na prvi stopnji na ECM je možno študirati od leta 2017, na tretji bolonjski stopnji od leta 2018, medtem ko je od leta 2019 predmet arhivistika del programa tudi na drugi bolonjski stopnji zgodovine na Univerzi v Ljubljani.²⁹ Tako hitra uveljavitev študijskega programa arhivistike na univerzah v Sloveniji kaže na pomembnost arhivistike, na zavedanje o pomenu arhivskega gradiva, ne le za študij zgodovine, temveč za široko temeljno razgledanost, za razumevanje državnosti in državotvornosti, za poznavanje delovanja uprave in prava, za poznavanje in uveljavljanje lastnih in splošnih človekovih pravic. Društvo in njegovi člani tudi danes v polni meri izpolnjujejo še eno poslanstvo, ki bi ga ubesedila tako: »Razvoj katere koli stroke, tudi arhivistike, venomer zahteva sodelovanje, usklajevanje, dobre prakse, izobraževanje, podporo širše strokovne javnosti.«

Brez omembe dejavnosti društva na področju vračanja arhivskega gradiva ali na področju sprejemanja arhivskih predpisov bi predstavitev bila pomanjkljiva. Restitucija na današnji stopnji razvoja držav je stvar spoštovanja lastnih vrednostnih temeljev, identitete in ugleda države v svetu. V zadnjem obdobju izpostavljam memoranduma društva iz leta 2009³⁰ in leta 2013³¹ o nerešenih te-

²⁷ Prav tam.

²⁸ Umek: Študij arhivistike ..., str. 48–49.

²⁹ Izobraževanje in napredek: <http://www.arhivsko-drustvo.si/izobrazevanje-in-sodelovanje/> (dostop: 19. 3. 2024); Programi študija na Alma mater Europaea – 1. bolonjska stopnja: <https://www.almamater.si/arhivistika-c22> (dostop: 19. 3. 2024); 2. bolonjska stopnja: <https://www.almamater.si/arhivistika-in-dokumentologija-c10> (dostop: 19. 3. 2024); 3. bolonjska stopnja: <https://www.almamater.si/arhivske-znanosti-c31> (dostop: 19. 3. 2024); Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije – 3. bolonjska stopnja: <https://www.fhs.upr.si/sl/studij/3-stopnja/upravljanje-kulturnih> (dostop: 19. 3. 2024); Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta – 2. bolonjska stopnja: <https://zgodovina.ff.uni-lj.si/magistrski-studij-zgodovina/studijski-program-druge-stopnje-zgodovina> (dostop: 19. 3. 2024).

³⁰ Sklepi 25. arhivskega zborovanja, 4. sklep: <http://www.arhivsko-drustvo.si/sklepi-25-arhivskega-zborovanja-v-dolenjskih-toplicah-14-16-oktober-2009/> (dostop: 12. 4. 2024).

³¹ 26. zborovanje ADS v Novi Gorici, Predstavitev Spomenice o ureditvi vprašanj arhivov z republiki Italijo. Poročilo za leto 2013/14, točka 10: <http://www.arhivsko-drustvo.si/porocilo-o-delu-drustva-za-2013-2/> (dostop: 12. 4. 2024); Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 19–20.

žavah vračanja arhivskega gradiva iz Italije, naslovljenima na Ministrstvo za zunanje zadeve RS, Ministrstvo za kulturo RS, na predsednika Republike Slovenije, na slovenske diplomatske predstavnike v Italiji, na organe lokalne samouprave in italijansko skupnost v Sloveniji, v katerih se zahteva, da Republika Slovenija prevzame odločne korake za izpolnitev sporazumov in dokončno vrnitev arhivskega gradiva, ki provenienčno sodi v slovenske arhive, in drugih predmetov premične kulturne dediščine iz slovenskega prostora.

Pri zakonodaji bi prav tako omenila dejavnosti zadnjega obdobja. Kmalu po sprejetju novega zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih leta 2006³² se je začela živahna razprava o rešitvah v zakonu, ki so ali niso bile izvedljive. Društvo se je že leta 2010, ko so se začele snovati spremembe, vključilo v te postopke.³³ Ves čas so se na društveni ravni organizirala srečanja in okrogle mize ter se je razpravljalo o predlaganih vsebinah in rešitvah. Spremembe zakona so zaradi za stroko neuspešnega referenduma³⁴ zastale in leta 2013 ponovno oživele. Pri snovanju sprememb je društvo ves čas dejavno sodelovalo s svojim članom v komisiji.³⁵ Novela je, kljub ponovnemu referendumu, tokrat za stroko uspešnemu tudi zaradi sprememb v volilnem sistemu,³⁶ stopila v veljavo leta 2014. S to novelo nismo rešili vseh strokovnih in poslovnih težav takoj (denimo zahtevo po novem zakonu za zdravstvene podatke in sprejetje zakona o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta),³⁷ ki je bil sprejet leta 2016.³⁸ Ker je zakonodaja živa materija, sem prepričana, da bo društvo nadaljevalo z organizacijo seminarjev in izobraževanj glede izboljšav in sprememb v zakonodaji in tako je prav. Vsi, ki tvorimo to društvo, kot člani, se moramo odzivati in delati na izboljšavah.

Društvo se odziva na vse, kar posredno in neposredno vpliva na arhive, arhivsko gradivo in seveda na vse člane društva. Društvo je v okviru svojih organov večkrat razpravljalo o poenotenju strokovnih izhodišč in navodil ustvarjalcem arhivskega gradiva in nastala je pobuda o ustanovitvi medarhivskih delovnih skupin za različna področja (uprava, pravosodje, šolstvo, gospodarstvo, zdravstvo in sociala, kultura, v novejšem času še informatika in strokovno izražanje), v katerih bi sedeli arhivisti iz vseh slovenskih arhivov, pristojni za isto področje, in tam poiskali skupno, poenoteno rešitev ter tako lažje nastopali do ustvarjalcev. Pobuda društva je postala sestavni del rednega delovanja arhivistov in nihče si ni več predstavljal obravnave strokovnih vprašanj brez sodelovanja delovne skupine. Pomembnost je prepoznal tudi zakonodajalec, saj je na predlog strokovne komisije za pripravo predloga zakona pri pristojnem mini-

³² Uradni list RS, št. 30/2006, ukaz št. 1229.

³³ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 18.

³⁴ Poročilo Državne volilne komisije, končni uradni izidi: <https://www.dvk-rs.si/volitve-in-referendumi/referendumi/volitve-referenduma/referendum-o-zakonu-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-varstvu-dokumentarnega-in-arhivskega-gradiva-ter-arhivih/> (dostop: 19. 3. 2024).

³⁵ Hodnik et al.: Arhivsko društvo praznuje ..., str. 18–19.

³⁶ 90. člen Ustave RS.

³⁷ Odločba Ustavnega sodišča št. U-I-70/12 z dne 21. 3. 2014. V: Uradni list RS, št. 24/2014. Ustavno sodišče je z odločbo št. U-I-70/12, z dne 21. marca 2014, odločilo, da je ZVDAGA, če med arhivsko gradivo uvršča tudi gradivo izvajalcev zdravstvene dejavnosti, ki so po tem zakonu opredeljeni kot javnopravne osebe, in ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacientov, v neskladju z Ustavo. Hkrati je določilo tudi način izvršitve svoje odločitve. Zaradi spoštovanja pravic pacientov je odločilo, da se do uveljavitve drugačne zakonske ureditve za gradivo izvajalcev zdravstvene dejavnosti, ki so po tem zakonu opredeljeni kot javnopravne osebe, ki je po tem zakonu opredeljeno kot javno arhivsko gradivo in vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacientov, ne uporablja ureditev po ZVDAGA in po izvršilnih predpisih, izdanih na njegovi osnovi. Gl.: Uradni list RS, št. 85/2016, ukaz št. 3688.

³⁸ Uradni list RS, št. 85/2016.

strstvu medarhivske delovne skupine uzakonil in naložil ministrstvu imenovanja članov.³⁹

Podpora stroki in arhivskim institucijam je poslanstvo, ki ga društvo uresničuje z vsemi svojimi resursi. Vsi arhivi lahko iz naše preteklosti ponudimo dokaz o dejavnosti društva pri uresničevanju za arhiv in arhivsko gradivo pomembnih zahtev, infrastrukturnih, kadrovskih, strokovnih, organizacijskih, mednarodnih. V zadnjem času sta to zagotovo podpora Zgodovinskemu arhivu Ljubljana ob deložaciji iz strani Mestne občine Ljubljana iz leta 2019, pri čemer občino upravičeno okrci, da ni sposobna videti dlje od le posesti pisarn in brez slehernega občutka za zgodovino lastne občine postavi arhiv pred vrata,⁴⁰ do podpore vsem arhivom v času »koronskega« obdobja, ko je društvo stopilo v ospredje pri zahtevi po ponovnem odprtju arhivov za javnost. Ne le podpora stroki, družbena odgovornost društva je bila v tistih zahtevnih časih izjemna, saj so Nacionalni inštitut za javno zdravje seznanili, da namerava društvo za svoje člane organizirati spletni posvet z naslovom »Varno odprtje arhivov v času koronavirusa« in strokovnjake z inštituta povabili, naj se udeležijo posveta in prispevajo k učinkovitejšemu reševanju nastale problematike.⁴¹

4. Nove poti

Pogled v prihodnost, tako pri razvoju stroke kot pri sodelovanju, je tudi v Arhivskem društvu Slovenije usmerjen v razvoj novih tehnologij in podporo prizadevanjem arhivistike glede varnosti, dostopnosti in verodostojnosti digitalnega arhiva. To smo člani izkusili lani na svojem 31. zborovanju v Bohinjski Bistrici.⁴² Na temo »Arhivi kot centri informacij: možnosti in priložnosti uporabe digitalnih tehnologij pri ohranjanju, uporabi in promociji arhivskega gradiva« je bil odziv odličen tako pri prijavljenih zelo kakovostnih prispevkih kot tudi v odzivu in udeležbi članov. Še razločnejša usmeritev in skrb za razvoj sta bili razvidni iz priprave in izvedbe okrogle mize, na kateri je bil poudarek na umetni inteligenci in možnosti vpeljave novih digitalnih procesov v arhive, prenosu dobrih praks iz sorodnih institucij, strokovni terminologiji s področja digitalizacije in drugih odprtih vprašanj.⁴³ Novost, ki smo ji bili priča na okrogli mizi, je hibridna izvedba, torej istočasno spremljanje v dvorani in po spletu, sodelujoči pri razpravi so bili prisotni v dvorani in s pomočjo aplikacije. Hvalevreden je uspeh društva in njegovih članov pri izboru sogovornikov z Instituta Jožef Stefan ter s Fakultete za računalništvo in informatiko, prav tako so sprejemali vprašanja iz dvorane in s pomočjo aplikacije, tudi preizkus zaupanja v umetno inteligenco je bil zanimiv in poučen; kako ravnati z umetno inteligenco, da dobimo relevantne podatke, in kako biti kritičen do pridobljenih podatkov, ker je manipulacija z informacijami zelo preprosta (vsaj v tej fazi razvoja umetne inteligence), kar smo tudi nazorno videli na izpostavljenih primerih. Ob prizadevanjih vseh na vsebinski in tehnični ravni za izvedbo zborovanja in okrogle mize odgovorno trdim, da je društvo na široko odprlo vrata in vkorakalo v digitalno dobo.

³⁹ ZVDAGA-A, 21. člen. V: *Uradni list RS*, št. 51/2014.

⁴⁰ Pismo podpore Zgodovinskemu arhivu Ljubljana, Arhivsko društvo Slovenije, dne 2. 12. 2019: <http://www.arhivsko-drustvo.si/pismo-podpore-zgodovinskemu-arhivu-ljubljana/> (dostop: 19. 03. 2024).

⁴¹ Poziv k oceni možnosti ponovnega odprtja arhivskih čitalnic, naslovljeno na Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), Arhivsko društvo Slovenije, dne 13. 3. 2021: <http://www.arhivsko-drustvo.si/poziv-nijz-k-oceni-moznosti-ponovnega-odprtja-arhivskih-citalnic/> (dostop: 19. 3. 2024).

⁴² 31. zborovanje Arhivskega društva Slovenije: <http://www.arhivsko-drustvo.si/31-zborovanje-arhivskega-drustva-slovenije/> (dostop: 12. 4. 2024).

⁴³ Spletni prenos okrogle mize 31. zborovanja ADS: <http://www.arhivsko-drustvo.si/spletni-prenos-okrogle-mize-31-zborovanja-ads/> (dostop: 12. 4. 2024).

5. Naše omrežje, ki si zasluži nagrado

Delovanje društva je pomembno in nujno za arhivistiko in arhivske strokovne delavce. Pomembno je kot motor stroke, kot povezovalni člen, kot mediator, navsezadnje kot naše socialno omrežje. Društvo predstavlja tako korenine in bazo članov kot tudi vizijo in glas. Vse to potrebujemo za zdrav razvoj stroke in posameznika. In društvo uspehe nagradi.

Arhivsko društvo Slovenije torej bienalno podeljuje Aškerčevo nagrado in Aškerčevi priznanji, najvišja priznanja na področju arhivistike.

Društvo je od leta 1995 tudi nosilec častnega znaka svobode Republike Slovenije, ki ga je prejelo ob 40. obletnici delovanja. Po tridesetih letih je čas, ko si brez dvoma zasluži ponovno odlikovanje iz rok predsednice države in pobuda za odlikovanje, ki jo je podprl svet direktorjev javnih arhivov, je že v njenih rokah.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Poročilo o izidu glasovanja in o izidu zakonodajnega referendumu o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA-A), ki je bil 8. 6. 2014. V: *Uradni list RS*, št. 47/2014. Gl. tudi: https://www.dvk-rs.si/fileadmin/user_upload/dokumenti/volitve/referendum_2014/Porocilo-o-izidu-referenduma-o-arhivih-2014.pdf (dostop: 12. 4. 2024).

ZAKONODAJA

Odločba Ustavnega sodišča št. U-I-70/12 z dne 21. 3. 2014. V: *Uradni list RS*, št. 24/2014.

Ustava Republike Slovenije. V: *Uradni list RS*, št. 33/1991-I, 42/1997 – UZS68, 66/2000 – UZ80, 24/2003 – UZ3a, 47, 68, 69/2004 – UZ14, 69/2004 – UZ43, 69/2004 – UZ50, 68/2006 – UZ121,140,143, 47/2013 – UZ148, 47/2013 – UZ90,97,99, 75/2016 – UZ70a in 92/2021 – UZ62a.

Zakon o arhivskem gradivu in o arhivih. V: *Uradni list SRS*, št. 4/1966.

Zakon o arhivskem gradivu, ki vsebuje osebne podatke o zdravljenju pacienta – ZAGOPP. V: *Uradni list RS*, št. 85/2016.

Zakon o Arhivskem svetu Jugoslavije. V: *Uradni list SFRJ*, št. 48/1964.

Zakon o varstvu arhivskega in dokumentarnega gradiva ter arhivih – ZVDAGA. V: *Uradni list RS*, št. 30/2006 in 51/2014.

SPLETNI VIRI

Arhivi: <http://www.arhivsko-drustvo.si/arhivi/> (dostop: 19. 3. 2024).

Arhivsko društvo Slovenije – spletna stran: <http://www.arhivsko-drustvo.si/> (dostop: 19. 3. 2024).

Dejavnosti in poklici – spletni portal SPOT: <https://spot.gov.si/sl/dejavnosti-in-poklici/poklici-in-strokovni-kadri/arhivist/> (dostop: 10. 4. 2024).

Poročilo Državne volilne komisije, končni uradni izidi: <https://www.dvk-rs.si/volitve-in-referendumi/referendumi/volitve-referenduma/referendum-o-zakonu-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-varstvu-dokumentarnega-in-arhivskega-gradiva-ter-arhivih/> (dostop: 19. 3. 2024).

Univerza Alma Mater Europaea: <https://www.almamater.si/> (dostop: 19. 3. 2024).

Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije: <https://www.fhs.upr.si/sl/studij/3-stopnja/upravljanje-kulturnih> (dostop: 19. 3. 2024).

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino: <https://zgodovina.ff.uni-lj.si/magistrski-studij-zgodovina/studijski-program-druge-stopnje-zgodovina> (dostop: 19. 3. 2024).

LITERATURA

Arhivi: Zbornik ob petdesetletnici Arhivskega društva Slovenije 27 (2004), št. 1.

Arhivi 1 (1978), št. 1.

Arhivsko društvo Slovenije – 40 let (ur. Brane Kozina et al.). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1995.

Čibej, Nada: Vloga Arhivskega društva Slovenije v razvoju arhivistike. V: *Arhivi* 45 (2022), št. 2, str. 305–331.

Ferenc, Tone: Arhivsko društvo Slovenije – 40 let. V: *Arhivi* 18 (1995), št. 1–2, str. 159–160.

Habjan, Hana: Poročilo o delu izvršnega odbora Arhivskega društva Slovenije v mandatnem obdobju 2018–2020. V: *Arhivi* 43 (2020), št. 1, str. 195–201.

Hodnik, Mira, Kontestabile Rovis, Mirjana, Zupanič, Katja, Šovegeš Lipovšek, Gordana: Arhivsko društvo praznuje 60 let svojega obstoja. V: *Arhivi* 37 (2014), št. 2, str. 11–21.

Hodnik, Mira: Pet desetletij delovanja Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi* 27 (2004), št. 1.

Jazbec, Sonja: Govor predsednice ADS ob 60. letnici Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi* 37 (2014), št. 2, str. 191–193.

Kako do urejenih, varnih in hitro dostopnih dokumentov v zdravstvenih ustanovah: zbornik predavanj Seminarja o varstvu dokumentacije v zdravstvenih ustanovah, v Arhivu RS, 18. 6. 2012 (ur. Marija Grabnar). Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2012.

Nared, Andrej: Člani Arhivskega društva Slovenije v letu 2004. V: *Arhivi* 27 (2004), št. 1, str. 21–24.

Ob štiridesetletnici Arhivskega društva Slovenije, Zveza zgodovinskih društev, dr. Jera Vodušek Starič, Predlog za ustrezno odlikovanje Arhivskega društva Slovenije ob njegovi 40-letnici. V: *Arhivi* 18 (1995), št. 1–2, str. 107–110.

Oblak Čarni, Marija: Arhivsko društvo Slovenije v letih 1994–2004; Ob petdesetletnici društva. V: *Arhivi* 27 (2004), št. 1, str. 3–20.

Oblak Čarni, Marija: Dvajset let Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi* 1 (1978), št. 1, str. 7–10.

Šamperl-Purg, Kristina: Ob 30-letnici Arhivskega društva Slovenije. V: *Arhivi* 7 (1984), št. 1–2, str. 77–78.

Trebše Štolfa, Milica: Govor predsednice ADS na XVI. Zborovanju arhivskih delavcev na Ptuj, 27–29. septembra 1995. V: *Arhivi* 18 (1995), št. 1–2, str. 110–111.

Umek, Ema: Študij arhivistike na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. V: *Arhivi* 1 (1978), št. 1, str. 48–49.

Voje, Ignacij: Govor na proslavi ob 60-letnici Arhivskega društva Slovenije, MOL, 23. oktober 2014. V: *Arhivi* 37 (2014), št. 2, str. 193–197.

Žontar, Jože: Arhivsko šolanje v Sloveniji. V: *Arhivski Vjesnik* 40 (1997), str. 111–117.

Žontar, Jože: Pomen dela dr. Sergija Vilfana za razvoj arhivov in arhivistike. V: *Arhivistika – zgodovina – pravo: Vilfanov spominski zbornik*. Gradivo in razprave 30. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2007, str. 15–40.

SUMMARY

THE ARCHIVAL SOCIETY OF SLOVENIA: 70 YEARS

The Archival Society of Slovenia was founded on April 27, 1954, under the name of the Society of Archival Workers of the People's Republic of Slovenia. In 1960, the society was renamed the Society of Archivists of the People's Republic of Slovenia, as part of the Federation of Societies of Archivists of the FPR Yugoslavia. It was renamed the Archival Society of Slovenia in 1966, at the request of its members, and it continues by that name to this day. Since its founding, the society has made a commitment to fostering the growth and public awareness of the archival profession and cultural heritage, as well as to upholding and, most importantly, respecting the standards of archival professional ethics, with the objective of uniting all those involved in or employed by the archival profession. The society's initial activities included encouraging archival studies and providing staff with training in archives. Publishing publications, organising professional seminars, activities related to the organisation of formal education or archival studies, activities in the field of restitution and succession, cooperation in the preparation of legislative acts, and active support of the profession and archival institutions constitute an extremely important part of society's activities. Even today, the society and its members fully fulfil another mission, which I would phrase it this way: "The development of any profession, including archival science, always requires cooperation, coordination, good practices, education, and the support of the wider professional community."

The society currently has about 190 members who actively participate both in its bodies as well as in carrying out its goals and missions. Members also respond to anything that has an impact on the archives, archival material, and, of course, other members of the society, both directly and indirectly. The Archival Society of Slovenia has been recognised as an organisation that promotes culture in the public interest since 2003. Regarding the future, the Archival Society of Slovenia is committed to supporting the efforts of archival science to ensure the protection, accessibility, and credibility of digital archives and the development of new technologies through cooperation and the advancement of the profession.

For archival science and professional workers in archives, society's operations are crucial and indispensable. It is significant as a driving force behind the profession, a connecting link, a mediator, and finally as our social network. The organisation stands for the vision and voice, as well as the roots and membership base. All of this is necessary for the healthy growth of the profession and the individual.